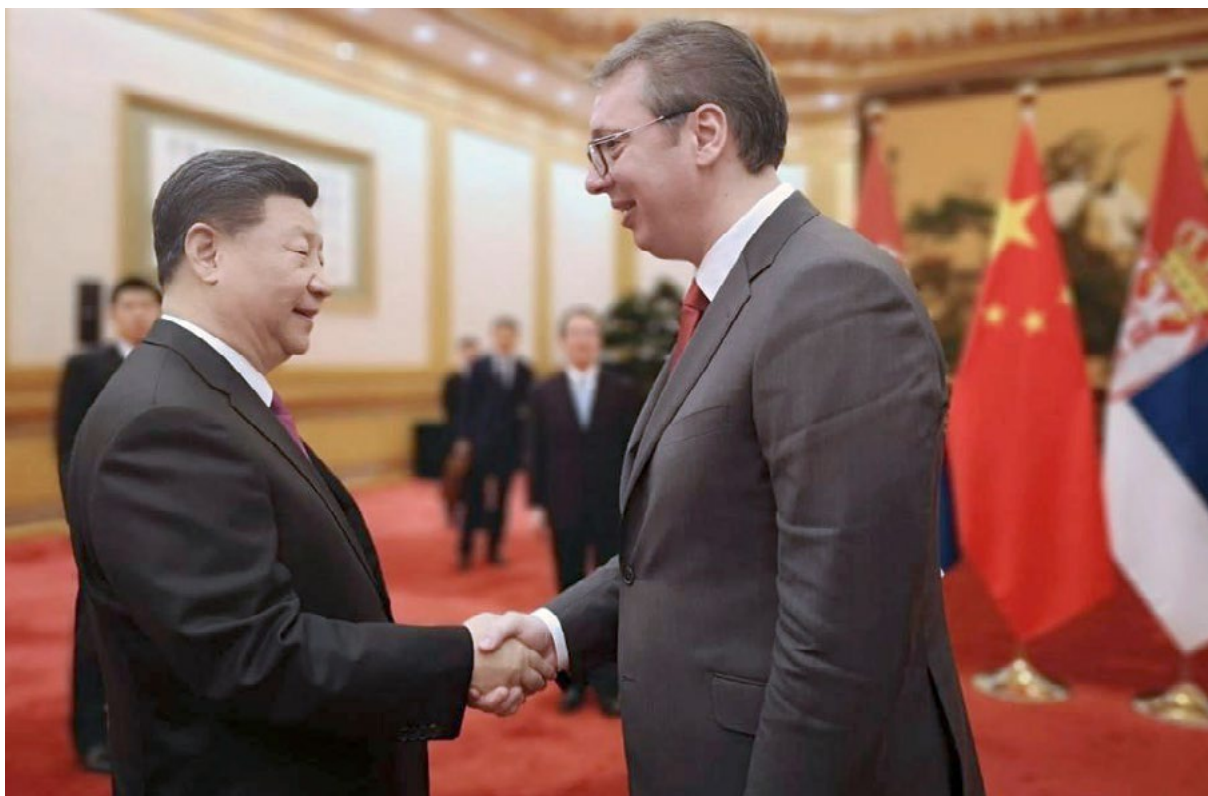

Helsinki bilten

HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.170 // OKTOBAR 2023.

Si Đinping i Aleksandar Vučić

Foto: Predsedništvo Srbije

SRBIJA I KINA: ZAGRLJAJ KOJI SVE VIŠE STEŽE

Rat u Ukrajini, njegovo produženo trajanje i nezvestan ishod, u mnogome doprinose promenama na geopolitičkoj mapi sveta i rasporedu ključnih aktera na njoj.¹

Jedinstven odgovor zapadne evroatlanske zajednice na rusku agresiju na Ukrajinu (februar 2022) i zbijanje redova unutar nje, bila je jedna

od važnih ali ne i jedina karakteristika prestrojavanja, grupisanja, linija polarizacije, potencijalnih savezništava s ciljem tražnja odgovarajućeg mesta u novonastalim okolnostima. Dinamika tog procesa iznedrila je i novi geostrateški termin "globalni Jug", koji bi trebalo da označi pozicioniranje širokog pojasa zemalja Azije, Afrike, Južne Amerike prema evroatlanskoj zajednici

1 Efekti i posledice oktobarske eskalacije na Bliskom istoku nakon terorističkog napada Hamasa na Izrael tek će se pokazivati u narednom periodu.

država i naroda, kolokvijalno poznatoj kao “Zapad”.²

Gravitacioni centar geostrateškog partnerstva te neformalne grupacije, “izvan uticaja američkog dolara i američke mornarice”³ znatno šire od ekonomske platforme BRIKS (Kina, Rusija, Brazil, Indija, Južna Afrika, a od avgusta 2023, i Iran, Saudijska Arabija, Egipat, Ujedinjeni Arapski Emirati, Etiopija i Argentina), predstavlja Peking sa svojim rastućim ambicijama. Po oceni mnogih komentatora i analitičara kineski autoritarni vođa Si Đinping je zapravo najveći strateški dobitnik planetarnog potresa izazvanog ruskim brutalnim napadom na Ukrajinu.

Svojevrсна demonstracija novostečene moći “centralnog carstva” održana je u Pekingu polovinom oktobra: obeležavanju 10-godišnjice kineske vizije globalnog svetskog poretka “Pojas i put” prisustvovali su lideri 130 zemalja. Najvećem ovogodišnjem planetarnom ekonomsko-političkom skupu pridružila se i velika delegacija Srbije, predvođena predsednikom Republike Aleksandrom Vučićem; i to je bila jedna potvrda međusobnog “čeličnog prijateljstva”, kako često ističu obe strane.

Tretman domaćina prema gostu znatno je nadilazio geopolitički značaj (o veličini da se i ne govori) Srbije, što je, osim susreta predsednika Si Đinpinga s Aleksandrom Vučićem, iskazano i tipično kineskim simboličkim gestovima: među zvaničnim jezicima skupa našao se i srpski, glavna tlevizija CCTV emitovala je troipominutni prilog o odnosima Srbije i Kine i sl. Na taj način

2 U prethodnom razdoblju termini koji su označavali globalna sučeljavanja i linija podela bili su “Istok – Zapad”, i “Sever-Jug”, a u terminologiji je bilo i oznaka “zemlje u razvoju”, ili “treći svet”.

3 Pišući o Globalnom jugu kao novom geostrateškom fenomenu, komentator Boško Jakšić ističe da je reč o geostrateškom partnersvu “van domašaja američkog dolara i američke mornarice. To je blok koji bi mogao da postane najveća pretnja interesima SAD”. Politika, 28. jul 2023.

Peking je stavljao do znanja koliko ceni poziciju Srbije kad se u međunarodnim organizacijama i na relevantnim skupovima kritikuje kineski režim, bilo zbog Honkonga, Tibeta, položaja Ujgura u Sindangu, bilo zbog Tajvana. Aleksandar Vučić je na to i sam podsetio: “U uslovima nemalih pritisaka na Republiku Srbiju, naša zemlja je jedina u celoj Evropi koja se nikad nije pridružila deklaracijama koje bi kritikovale ili napadale Kinu po bilo kojem pitanju... uvek smo bili na strani Kine i politike jedne Kine i tako će i ostati”.⁴ Na isti način Kina sa svoje strane “čuva” teritorijalni integritet i suverenitet Srbije u Save-tu bezbednosti UN, kad je reč o Kosovu.

Kineski predsednik svakako ceni stav Beograda na međunarodnoj sceni kad se kritikuju kineski nedemokratski potezi. Njegova poruka Aleksandru Vučiću saržavala je, međutim, i gotovo otvoren poziv za pridruživanje bloku, kome kako Si smatra, stoji na čelu: “Dve strane, suočene s dubokim promenama u svetu koje nisu viđene u jednom veku, trebalo bi da posmatraju bilateralne odnose iz strateške i dugoročne perspektive i da čvrsto podrže međusobne suštinske interese i razvojne puteve”.⁵ Dodao je i da je “odnos dve zemlje izdržao test promene međunarodnih situacija”, kao i da se može smatrati modelom prijateljskih odnosa Kine i evropskih zemalja.

Upozorenje spoljnopolitičkog urednika Nedeljnika Željka Pantelića da bi građane Srbije trebalo da “zabrine činjenica da se Beograd sve češće svrstava u društvo koje predvode Peking i Moskva”,⁶ verovatno će ostati bez odjeka: većina građana Srbije podržava odnos aktuelne vlasti i prema Rusiji i prema Kini (smatrajući obe zemlje neupitnim prijateljima); osim toga, najpopularniji strani državnici, prema istraživanjima javnog mnjenja su Si Đinping i Vladimir Putin.

4 Politika, 18. oktobar 2023.

5 Politika, 19. oktobar 2023.

6 Nedeljnik, 19. oktobar 2023.

Tokom boravka delegacije Srbije u Pekingu potpisano je i 16 sporazuma o raznim oblicima saradnje. I, dodali bi skeptici, zadužila se za dodatne četiri milijarde dolara. Najvažniji potpis stavljen je na Sporazum o slobodnoj trgovini između dve zemlje, čija je priprema trajala više godina. I dalje međutim, izaziva kontroverzne komentare prvenstveno zbog ogromne nesrazmere u veličini i ekonomskoj snazi i uvozno-izvoznog disbalansa potpisnica ovog dokumenta.⁷

KINA: U KRIZI, ALI JOŠ UVEK MOĆNA

Paradoksalno, do obeležavanja značajnog jubileja projekta “Pojas i put” došlo je u trenutku duboke kineske unutrašnje krize, nezabeležene još od 1989. godine (vojna intervencija u Pekingu i masakr studenata na centralnom gradskom trgu Tiananmen). Ekonomski parametri koji su decenijama činili Kinu fenomenom privrednog rasta bez presedana, pokazuju znake zabrinjavajućeg usporavanja; niska godišnja stopa rasta BDP, demografsko opadanje, stagnacija tržišta nekretnina, nezaposlenost pogotovo mladih i obrazovanih, povećani uticaj države (odnosno, Komunističke partije) u proizvodnim kompanijama zaokružuju aktuelnu sumornu sliku “najveće svetke fabrike”.

Znatnim delom to je posledica dvogodišnje rigorozne politike “nulte tolerancije na kovid”, što je podrazumevalo apsolutno zatvaranje višemilionskih gradova – od Vuhana (početkom (2020), do Šangaja (u proleće 2022) i nebrojenih industrijskih pogona. Ispostavilo se, po veoma visokoj ceni.

Međunarodni ekonomski eksperti ne mogu se još uvek složiti oko toga da li je u slučaju usporavanja reč o tranziciji, ili sistemskom poremećaju

kineske ekonomije, a pogotovo se niko ne usuđuje da prognozira da li će kriza trajati tri ili 30 godina.

Krajem 2022, i početkom 2023. godine, mimo pune dve decenije poštovanog pravila – da šef države i partije ne može imati više od dva mandata – Si Đinping je počeo treći, s neskrivenom željom da partiju, državu, ekonomiju i građane stavi pod apsolutnu kontrolu. Iako je na putu prema vrhu i svesti do koje je stigao uspešno odstranjivao potencijalne konkurente i novo rukovodstvo oblikovao po sopstvenom izboru, s lestivce hijerahiji moći (koju u Kini čine različiti zatvoreni krugovi uticajnih političkih, privrednih i intelektualnih elita) dopiru znaci unutrašnje političke neravnoteže s kojima će Si tek morati da se nosi.⁸

Ipak, bez obzira na aktuelne teškoće Kina još uvek poseduje ogromnu ekonomsku i finansijsku (kao i rastuću vojnu) moć da radi na realizaciji sopstvene vizije (novog) međunarodnog poretka.⁹ O zametku ideje o izgradnji megatrgovinske zone s pratećom saobraćajnom infrastrukturom na strateškom pravcu Istok-Zapad (uslovno, trasom srdnjevekovnog “puta svile”) Si Đinping je prvi put govorio na Univezitetu Nazarabajev u Kazahstanu 2013. godine. Tokom proteklih 10 godina platforma pod zvaničnim nazivom “Pojas i put” proširila se i na Afriku i Južnu Ameriku, obuhvativši 150 zemalja i 30 međunarodnih organizacija.¹⁰ Drugim rečima, Kina imperijalni uticaj širi noseći u ruci “maslinovu grančicu” meke moći, koju u pretežnom delu čini “hard currency”: u različite, prvenstveno infrastrukturalne

7 Tokom 2022. godine Srbija je iz Kine uvezla robe za 4,98 milijarde dolara, a izvezla roba u vrednosti od samo 1,17 milijarde; Danas, 16. oktobar 2023.

8 U julu je bez ikakvog objašnjenja smenjen je ministar spoljnih poslova Čin Gang, navodno dotadašnji Sijev miljenik, a krajem leta, takođe bez objašnjenja i ministar odbrane Li Šangfu.

9 “Kina koristi rast svoje ekonomske i vojne moći, paralelno sa sunovratom Rusije kao velesile, da otvoreno radi na promeni svetskog poretka, sa onog koji centar ima u SAD i Evropi, na novi sinocentrični poredak”; Blic, 18. oktobar 2023.

10 Politika, 12. oktobar 2023.

ne, ali i druge projekte do sada je uložen gotovo trilion američkih dolara.¹¹ Iako su pre desetak godina mnoge zemlje s entuzijazmom vezivale kineski “kreditni pojas” u cilju pospešivanja sopstvenog razvoja, ispostavilo se da je to bio mač s dve oštrice: dospevanje rata za otplatu mnoge je dovelo do ivice dužničkog ropstva, ili još dublje od toga (Šri Lanka, Grčka, Crna Gora i druge).

Jubilarnom skupu u Pekingu prisustvovao je i ruski predsednik Vladimir Putin, naglašeno demonstirajući “bezgranično prijateljsvo” s kineskim partnerom. Ne osoravajući definiciju strateškog partnerstva i prijateljstva, Si Đinping je ipak bio uzdržaniji. Bez obzira na to što Peking i Moskva sa autoritarnim, nedemokratskim režimima čine jedinstveni front otpora zapadnim, demokratskim, liberalnim vrednostima, s idejom da upravo njihov model upravljanja državama i društvima bude u temelju novog svetskog poretka (najnovija zbivanja pokazuju da se u Aziji, Africi, a ponegde čak i u Evropi ovaj model uspešnije širi), odnosi između dve istočne prestonice su višeznačni i znatno složeni.

Najpre, kako primećuje komentator Blica¹², zbog toga “što je Kina razumela ono što ruski predsednik Vladimir Putin nikad nije: u modernom svetu ekonomska moć prethodi geopolitičkoj i vojnoj dominaciji; bez ekonomske podloge vojna moć je put u (samo)uništenje”. Iako s jedne strane, energetske i drugim trgovinskim aranžmanima s Rusijom (gas, nafta, ugalj, žito), po sebe povoljnim cenama pomže Putinu da se odupre posledicama drastičnih ekonomskih sankcija evroatlanske zajednice, s druge se strane uzdržava od otvorene podrške Putinovoj ratnoj avanturi i ne izvozi oružje u Rusiju. Bila je i inicijator (neuspešnog) mirovnog plana za okončanje ratnog sukoba na evropskom tlu. Konačno, Fajnanšel tajms je u avgustu došao do potvrde da je tokom posete Moskvi u proleće ove godine Si

Đinping ozbiljno upozorio Putina da ne razmišlja o korišćenju nuklearnog oružja. Kako je za britanski list izjavio jedna od najvećih kineskih spoljnopolitičkih autoriteta s pekinškog univerziteta Bejda, Ši Linhong – “Rusija nikad nije i nikad neće dobiti kineski blagoslov za upotrebu nuklearnog oružja”.

Konačno, kako primećuju neki analitičari, u novom scenariju koga zagovara Kina, globalna “moć je distribuirana na liniji SAD – Kina, uz još više marginalizovanu Evropu. ...Moska je izbrisana kao veliki igrač, nema je. Svedena na ulogu ‘prosjaka s atomskom bombom’”.¹³

SRBIJA NA “POJASU I PUTU”

Oslanjajući se na tradiciju dobrih odnosa Jugoslavije s Kinom, sve vlasti u Srbiji nakon njenog raspada nastojale su da održe isti kurs. Kad je krajem prve decenije XXI veka i inače kolebljivoj spoljnopolitičkoj orijentaciji prema Evropskoj uniji (EU) stavljeno do znanja da će proces pridruživanja biti spor i dug, Beograd se već tada, a pogotovo poslednjih godina okrenuo prema Istoku. Naime, Boris Tadić je, dok je bio predsednik Srbije formulisao spoljnopolitičku orijentaciju Srbije kao oslanjanje “na četiri stuba” (Brisel, Vašington, Peking i Moskva), a Aleksandar Vučić ju je samo unapredio – naglašeno izdvajajući Peking iz četvoročlanog “kluba”.

Od prvog kredita za izgradnju Pupinovog mosta preko Dunava, Kina je investicijama, kupovinom kompanija i kreditima duboko ušla u ekonomiju Srbije: “Od Pupinovog mosta, do autoputa Miloš Veliki i brze pruge Beograd – Novi Sad, kao deonice brze pruge Beograd – Budimpešta naše dve zemlje ostvarile su niz projekata u okviru ‘Pojasa i puta’, podsetio je, povodom 10-godišnjeg jubileja ambasador Kine u Beogradu Li Ming.¹⁴

¹¹ Isto.

¹² Blic, 18. oktobar 2023.

¹³ Isto.

¹⁴ Politika, 12. oktobar 2023.

Osim što je 2022. godine postala drugi trgovinski partner Srbije, tokom poslednje decenije, naglasio je takođe ambasador Li, kineske investicije u Srbiji porasle su 60 puta.¹⁵

Kao investitor Kina je ušla u Srbiju kupovinom smederevske Železare (Kompanija HIBIS), izgradnjom fabrike guma Linglong u Zrenjaninu (koja još nije proradila) i niz drugih manjih i većih projekata. Kao najznačajniji od svih izdva-ja se Rudarsko-topioničarski basen Bor i nje-mu pridruženi rudnik zlata Čukaru Peki. Prema zvaničnoj statistici vrednost kineskog kapitala u Srbiji do sada je iznosila 18 milijardi dolara: od toga, 13 milijardi direktnih investicija i pet milijardi kredita. S novopotpisanim sporazumima dug se povećao na devet milijardi, gurajući Srbiju u sve čvršći dužnički zagrljaj. Euforična tvrdnja predsednika Vučića da “ono što smo postigli u Kini ima istorijski značaj i karakter koji će se videti u godinama i decenijama pred nama”¹⁶ možda će se u konačnici ukazati i kao opsana “dužnička omča”.

Tim pre što, kako ističe ekonomski analitičar Miša Brkić, građani Srbije ne znaju, a morali bi da znaju “i to ne sme da bude tajna... koliko će da ih košta četiri milijarde dolara novog kredita... kolike su kamate, postoji li grejs period, koliki je rok otplate, čime se kineska strana osigurala da će Srbija uredno vraćati kredite”.¹⁷

Kao ni o ovim, ni o svim prethodnim poslovnim aranžmanima građani Srbije ne znaju ništa. Ugovori s kineskim partnerima uglavnom su međudržavni, što znači i netransparentni i, po svim indicijama sudeći, s koruptivnom pozadinom: dok su uslovi pod kojima su sklopljeni nedostupni javnosti, medijski se promoviše

uloga vodećih ličnosti s obe strane koji su poslove obezbedili.¹⁸

“Gladna” novca i investicija Srbija generalno, a pogotovo kad je reč o Kinezima, ništa ne pita i ništa od nje ne traži. To naročito važi za poštovanje domaćih zakona o ekološkim standardima (miniranje planine Strarica kod Majdanpeka, enorma zagađenost vazduha u Boru i Smederevu) i radnim pravima zaposlenih (fabrika guma Linglong u Zrenjaninu).

Kao što uostalom ni Kina ne pita kad odobrava kredite i investira – da li u Srbiji postoji pravna država, da li su mediji slobodni, poštuju li se ljudska i manjinska prava, je li tržište slobodno...

SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI

Među brojnim dokumentima na koje je u Peking stavljn potpis po značaju se izdvaja Sporazum o slobodnoj trgovini koji bi trebalo da otvori granice za plasman robe iz Srbije u Kinu i obratno, iz Kine u Srbiju, odnosno, da smanji ili ukinu carine za veliki broj proizvoda.

Robna razmena između dve zemlje raste neverovatnom brzinom. Ilustracije radi, 2013. godine izvoz Srbije u Kinu iznosio je samo devet miliona dolara, da bi 2022. dosegao milijardu i 17 miliona dolara. Kako je naglasio predsednik Vučić trgovinska razmena s Kinom porasla je 185 puta!¹⁹ Prema Sporazumu koji je upravo potpisan biće obuhvaćeno 10.412 srpskih tarifnih pozicija, odnosno proizvoda i 8930, s kineske strane. Zanimljivo je da je Vučić tim povodom pod-

¹⁵ Isto.

¹⁶ Politika, 20. oktobar 2023.

¹⁷ Danas, 23. oktobar 2023.

¹⁸ Prilikom obnavljanja direktne avionske linije između Beograda i Pekinga tadašnja ambasadorica Kine Čen Bo je naglasila da je uspostavljanje linije “rezultat brze realizacije značajnog konsenzusa između predsednika Si Đinpinga i predsednika Vučića za neprekidno unapređenje saradnje naše dve zemlje”; Blic, 17.jul 2022.

¹⁹ Politika, 19. oktobar 2023.

setio da je od 2015. godine juan (kineska valuta) nalazi na spisku naših valuta za međunarodno tržište, kao i da se razmišlja o tome da Narodna banka Srbije uključi kinesku valutu u svoje devizne rezerve.²⁰

Uspostavljanje režima slobodne trgovine između zemalja u principu je dobra stvar, jer predstavlja korak napred i za uvoznike i za izvoznike, naglasio je profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu Ljubodrag Savić: "To je dobra stvar. Međutim u kratkom roku, po pravilu, za manje razvijene zemlje otvaranje donosi manje koristi nego za dominantnu. Jednostavno izvoz iz Kine u Srbiju je mnogo veći... Najveći deo našeg izvoza u Kinu dolazi iz kineskih kompanija", ističe on.

I, po svemu sudeći, tu je srž problema u rastućoj trgovinskoj razmeni s Kinom. Dok su ovdašnji političari, od Vučića do Dragoslava Markovića podsticali izvozni entuzijazam u Srbiji "bajkama" o izvozu enormnih količina pilećih nogica i svinjskih papaka (proizvoda koji su, usput rečeno, veoma omiljeni na kineskim trpezama), ispostavilo se da je naša najveća izvozna stavka bakar iz Bora, odnosno iz kineske kompanije "Ziđin": "Elem, lane je Srbija, čitaj Ziđin, Kini isporučila neprerađene rude i koncentrata bakra za 913, 5 miliona, a rafinisanog bakra za još 132,9 miliona dolara. Bez bakra, naš izvoz u Kinu vredi 123 miliona dolara", tvrdi Milan Čulibrk, glavni urednik NIN-a.²¹ Po njegovoj računici naime, od svakih 100 dolara "našeg" izvoza u Kinu "Ziđinu" i njegovima kćerkama-firmama leglo je 90 dolara.²²

Ili, "Šest godina smo pregovarali i dogovarali da oni neograničeno izvoze naš bakar i zlato u sirovini, a ne u finalnom proizvodu, a mi njima da izvozimo jabuke i hranu za kućne ljubimce", zapisala je na "X" mreži Irena Živković.

²⁰ Isto.

²¹ NIN, 26. oktobar 2023.

²² Isto.

A, nije ni da s jabukama Srbija nema problem. Ministarka poljoprivrede Jelena Tanasković još je iz Pekinga poručila da "generalno mi sa Kinom tek otvaramo tržište i dalje smo u deficitu prehrambeno-poljoprivrednih proizvoda". Kako podseća ekonomski analitičar Miša Brkić, to konkretno znači "da Srbija nema dovoljno roba... da bi napravila bum na kineskom tržištu"; kako on ističe, taj se problem najbolje vidi na primeru jabuka.²³

Konačno, pri svemu tome trebalo bi imati u vidu da bi danom pristupanja Evropskoj uniji, Srbija morala da prekine svaki dotadašnji bilateralni sporazum o slobodnoj trgovini, uključujući i ovaj upravo potpisan s Kinom.²⁴

BEZBEDNOSNA SARADNJA

Uz sve uspešniju vojnu saradnju (kupovina kineskog naoružanja), koja je takođe "obogaćena" novim ugovorima upravo potpisanim u Pekingu, bezbednosna saradnja podrazumeva i partnerstvo koje godinama unazad traje između policija i odgovarajućih ministarstva dve zemlje. U najnovije sfere saradnje svrstana je oblast smanjenja rizika od katastrofa i upravljanja vanrednim situacijama: Memorandum o tome potpisali su ovom prilikom ministar unutrašnjih poslova Srbije Bratislav Gašić i njegov kineski kolega Vang Sijangsi.

Policajska saradnja se takođe oslanja na veze koje su postojale još za vreme SFRJ, ali su s vremenom dobile na značaju i intenzitetu. I, naročito u kontekstu impresivnog kineskog prodora u sferu naprednih tehnologija (veštačka

²³ Danas, 23. oktobar 2023.

²⁴ "U kontekstu pregovora o pristupanju EU Srbija se obavezala da će na dan pristupanja Evropskoj uniji istupiti iz svih bilateralnih pregovora o slobodnoj trgovini", izjavio je portparol EU Peter Stano povodom potpisivanja trgovinskog sporazuma između Srbije i Kine; Danas, 18. oktobar 2023.

inteligencija, robotika IT-tehnologija, komunikacije). Ono što prvenstveno razvija za svoje bezbednosne potrebe, Kina deli s prijateljskim zemljama. To, na primer važi za “pametne” kamere koje, osim identifikacije lica “očitavaju” i raspoloženje (opuštenost, gnev, pretnju...) osoba koje snimaju (tim se kamerama Kina uveliko služi u nemirnoj provinciji Sindang, gde živi ujgurska manjina). Slične kamere su postavljene na ulicama Beograda, na autoputu prema Nišu i na drugim lokacijama.

Među najnovijim oblicima saradnje je ona, po mnogo čemu kontroverzna: ulicama gradova u Srbiji počeli su da patroliraju i kineski policajci. Priprema za realizaciju tog projekta koji izaziva brojne nedoumice i pitanja – koliko o suverenitetu Srbije čijim ulicama patroliraju policajci u stranim uniformama, do intencije Kine da

eventualne unutrašnje protivnike režima “uhoditi” i kontroliše na teritoriji drugih zemalja – trajale su više godina.

Kineske patrole će (zajedno sa srpskim policajcima) patrolirati ulicama Beograda, Novog Sada i Smedereva, gradova za koje obe strane tvrde da ih najčešće posećuju kineski turisti. Prema rečima državnog sekretara MUP Srbije Željka Brkića, “policijski službenici NR Kine neće biti opremljeni sredstvima prinude, neće primenjivati policijska ovlašćenja niti će postupati u bilo kom svojstvu organa nadležnih za sprovođenje zakona”.²⁵ I, nije propustio da doda da su zajedničke policijske patrole “samo još jedan korak na putu jačanja saradnje između dva ministarstva i da one nedvosmisleno pokazuju da je MUP Srbije pouzdan partner Ministarstva javne bezbednosti Kine”.²⁶

25 Politika, 29. septembar 2023.

26 Isto.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U geopolitičkom smislu Kina je imperija koja dramatično širi svoj uticaj svim kontinentima. Za razliku od Rusije – ne vojno i teritorijalno, već posredstvom ekonomske, kulturne i generalno, meke moći. Njeno prisustvo poslednjih godina, posebno nakon ruske agresije na Ukrajinu predstavlja jednu od najznačajnijih geopolitičkih promena i na Zapadnom balkanu.

U tom smislu, Srbija joj je jedan od važnih oslonaca, sa kojom je, kako ističu obe strane, vezuje “čelično prijateljstvo”. Tokom 2022. godine Kina je postala drugi trgovinski partner Srbije, potiskujući tako tradicionalne evropske partnere. Njen ukupni finansijski, investiciono-kreditni angažman u zemlji iznosi 22 milijarde dolara.

Osim toga Kina kontroliše proizvodnju i izvoz strateških sirovina, bakar i zlato (“Zidin” i Čukaru pek u Istočnoj Srbiji) i čelik (Železara Smederevo). Za sada se čini da je u tom zagrljaju koji je sve čvršći Beograd ne prepoznaje potencijalnu opasnost kreditne zavisnosti koja bi se u budućnosti mogla pokazati kao “dužnička omča”.

Spoljna politika Srbije koja se oslanja na četiri stuba (EU, SAD, Rusija, Kina) usvojena još u prvoj deceniji demokratskih promena, globalnim potresom na međunarodnoj sceni izazvanog ratom u Ukrajini i njegovim produženim trajanjem našla se pred novim izazovom. Kolebljivoj vlasti, kad je reč o безусловnom pridruživanju Evropskoj uniji iz uticajnih krugova konzervativne desnice, uključujući i akademske, stižu sve glasnije poruke da bi Srbiji geopolitički i geostrateški “najudobnije” bilo među članicama BRIKS (plus).

Bez obzira na to što je Srbija zvanično opredeljena za pristupanje EU, nije spremna da prihvati i liberalne vrednosti na kojima zapadna politička zajednica insistira kad je reč o Zapadnom Balkanu. Aleksandru Vučiću politički i mentalno znatno je bliži autoritarni model upravljanja državom i društvom kineskog lidera Si Đinpinga.

Evropska unija je propustila priliku da na Zapadnom Balkanu pokrene suštinske procese – od normalizacije, do utemeljenja zapadnih vrednosti. Takođe, pokazala je nespornost i nesposobnost da artikulise jasno i precizno proces proširenja.

Zbog duge i zamorne neizvesnosti, zemlje regiona se okreću drugim akterima, uključujući Kinu čije su aspiracije prema ovom geostrateški važnom prostoru nesumnjive. Kao uostalom, i njeno otvoreno nastojanje da sama radi na promeni postojećeg svetskog poretka: umesto onog čiji bi centar bio u Vašingtonu i Briselu, na onaj sa prestonicom u Pekingu.

Bliskost Srbije i Kine počiva i na pragmatičnoj potrebi Beograda, da u Savetu bezbednosti UN navodno štiti teritorijalni integritet i suverenitet Srbije (podržavajući Rezoluciju 1244) i kineskoj zahvalnosti na tome što Srbija glasa protiv svih međunarodnih dokumenata koji osuđuju represivni kineski režim zbog kršenja ljudskih prava.